

Proč právo bobtná?

eFocus

V dubnu tohoto roku byla na stránkách epravo.cz publikována úvaha poslance Jana Farského na téma, proč v současné době narůstají regulace, přičemž za jednu z příčin neustálých změn v právním řádu byla v textu označena koexistence tří skupin, a to úředníků, politiků a novinářů.[1] Rád bych nyní doplnil i další možné vysvětlení nepřetržité legislativní aktivity, již jen proto, že politiky a potažmo i některé úředníky volí v liberální demokracii občané, proto přičítat společenské neduhy výhradně příslušníkům těchto dvou profesních skupin se může jevit i trochu alibistickým.

V současné době je často poukazováno na napětí mezi regulacemi a svobodou. Co se však těmito slovy míní? Svoboda jako seberealizace nebo svoboda jako prostor, do něhož veřejná moc nesmí zasahovat? Regulace mechanické, kvantitativní ve smyslu čeho a kolik[2] nebo regulace jako pravidla daná v zájmu fungování určitých záležitostí, vztahů a společnosti vůbec?

Co se týče regulací, zdá se, že je jejich odpůrci často definují v onom prvním smyslu, tj. jako předpisy, které nesmyslně, nehospodárně nebo zbytečně nařizují velikosti, míry, počty, omezení apod., čímž údajně na úkor svobody neúměrně rozšiřují moc státu. Dané chápání pojmu regulace však nemusí být vždy přesné. Právní normy nebo výroky soudů totiž mnohdy nemají svobodu omezovat, ale naopak ji mají rozšiřovat či garantovat. Tak nový občanský zákoník, jehož tvůrci vždy zdůrazňovali ideový záměr posílit svobodu jednotlivce, přináší celou řadu nových ustanovení. Například dědické právo z dosavadních dvaceti rozšířil na zhruba dvě stovky paragrafů. V zájmu regulovat? Naopak - v zájmu posílit možnost jednotlivce rozhodovat, jak bude po jeho smrti naloženo s majetkem, který mu patří. Jiná právní norma, zákon o zdravotních službách účinný od dubna 2012, také rozvedl svoji úpravu zejména v oblastech, v nichž garantuje práva pacienta (naopak povinnosti pacientů upravuje minimálně). Oproti svému legislativnímu předchůdci z roku 1966 je zákon o zdravotních službách rozsahem paragrafů zhruba dvojnásobný. Ve svobodné společnosti totiž vyvstaly otázky, za jakých podmínek pacient musí souhlasit s lékařským zákrokem nebo kdy má on sám či jiné osoby přístup ke zdravotnické dokumentaci. Nesvobodný politický režim se podobnými „detaily“ vůbec nezabýval, tudíž i předpis upravující zdravotní péči a vztah zdravotníků a pacientů publikovaný v šedesátých letech minulého století byl mnohem stručnější. Konečně lze dodat i jiný praktický příklad - od letošního roku byla cestou právního předpisu zakotvena možnost mít na automobilech poznávací značku s textem/číslicemi, které si majitel vozidla určí. Nicméně tato úprava přináší další otázky, zejména, co na značce z etických či ryze technických důvodů ještě být může a co už nikoliv. A proto vznikl ministerský návod, jak úředníkům poradit v příslušném rozhodování. Opětovným motivem dané regulace je přitom nikoliv touha státu něco řídit, ale cílem je uspokojit přání jednotlivce, v tomto konkrétním případě přání mít na autě značku, jakou já sám chci. A v dalším výčtu bychom mohli pokračovat - ať již je to třeba předpis o povinném označování alergenů, který je zde pro ochranu lidí se souvisejícími zdravotními problémy, nebo tolik diskutovaný plošný zákaz kouření v restauracích bránící práva nekuřáků.

S daným jevem souvisí i pojem svobody, kdy je tato hodnota často absolutizována, což lze ukázat na současném vývoji práv jednotlivce. Nemáme totiž jen právo na osobní svobodu, právo na život či právo na svobodu projevu, tj. jakási „tradiční“ lidská práva. Dnes máme také právo na fungující rodinu, zdravé životní prostředí nebo třeba kvalitní dovolenou. Nicméně rozšiřování práv nemá na svědomí stát ani v daném kontextu často zmiňovaná a údajně byrokratická Evropská unie. Ono

rozšiřování je důsledkem povahy některých politických ideologií a samotného politického vývoje moderní Evropy. Podíváme-li se do historie, pak zhruba do konce osmnáctého století, tedy před vypuknutím francouzské revoluce, se svoboda pojímala především jako prostor, do něhož nemůže zasáhnout státní moc. Je však například právo na svobodu projevu právem na nezasahování státu do této svobody anebo je naopak právem k uplatňování vlastních názorů a vynucení si tohoto práva na orgánech státu?[3] Svoboda se tak v moderní společnosti stala poměrně nejednoznačným pojmem. Zatímco dříve k její definici stačilo, že jednotlivec byl osvobozen od státního zasahování do své privátní sféry, v moderní společnosti se svoboda pojímá právě jako seberealizace, tj. jde o svobodu nikoliv mezi státem a jednotlivcem, ale mezi jednotlivci navzájem, popř. o jakousi vnitřní svobodu jednotlivce samotného.

S uvedeným pojmáním svobody se rozšiřuje i právo svobodné volby. V tradiční společnosti byla řada situací upravena, resp. spíše diktována společenskými nebo ještě více náboženskými a především ničím nezpochybnovanými dogmaty, dnes většinu pravidel stanoví právní řád. Postupně se tedy rozšiřují formální záruky práva volby na situace, kde to dříve v důsledku zpravidla patriarchálních vzorců chování nepřípadalo v úvahu – můžeme si svobodně zvolit práci, vyznání, životní partnery, sexuální orientaci, příjmení nebo dokonce pohlaví. V souvislosti s tím je přirozené, že onen prostor pro uplatňování co nesvobodnější volby je zdrojem nových problémů nebo sporů, které je nutné regulovat či právem reflektovat. Jürgen Habermas v této souvislosti hovoří o tzv. zprávnování (*Verrechtlichung, juridification*)[4], tedy situaci kdy právo nahrazuje dřívější rozhodování skrz tradiční instituce, což zároveň vede k růstu administrativních nákladů i nutnosti soudní kontroly.[5] Liberální ideologie vyzývající individuální svobodu tak sebou paradoxně nese i faktor rostoucího počtu formálních pravidel, která mají svobodu nikoliv omezovat, ale naopak posilovat či neustále rozšiřovat. Druhou stranou mince však může být nárůst společenských konfliktů i vzájemné podezíravosti mezi jednotlivci bojujícími o prosazení svých nároků nejen vůči veřejné moci, ale i v rámci soukromých vztahů.

JUDr. Mgr. Pavel Uherek,
právní oddělení Krajské nemocnice T. Bati, a. s., Zlín

e-mail: uherek@bnzlin.cz

[1] Legislativní perpetuum mobile, on-line, epravo.cz, 25. 4. 2016, dostupné na www, k dispozici >>> [zde](#).

[2] Pithart, Petr. 2009. 1969 – 1989: chybějící pojem, či spíše nechut k porozumění. In. Fórum o totalitarismu v českých dějinách. Soudobé dějiny, č. 4, roč. 2009, s. 690-691.

[3] Swift, Adam. 2005. Politická filozofie. Praha: Portál, s. 58-65.

[4] V poněkud ironičtější tónu někdy bývá překládáno také jako „přeprávnění“, např. Komárek, Stanislav. 2015. Evropa na rozcestí. Praha: Academia, s. 370.

[5] Podrobněji Cohen, Jean, L. a Arato, Andrew. 1992. Political Theory and Civil Society. Cambridge: MA MIT Press, s. 544-546, citováno z Barša, Pavel a Císař Ondřej. 2004. Levice v postrevoluční době. Brno: CDK, s. 133-137.

Další články:

- [Nebezpečný návrh novely zákona aneb Cesta do pekel je dlážděna těmi nejlepšími úmysly. Actio popularis - dobrý sluha, ale špatný pán](#)
- [Třpyt a bída DPP](#)
- [Lesk a bída klouzavého mandátu](#)
- [GDPR pro samostatné advokáty](#)
- [GDPR kontra zásada veřejnosti](#)
- [Proboha, nepohrávejme si s myšlenkou na zrušení Senátu - aneb I každý populismus musí mít svou mez.](#)
- [Proč máme málo soudců-mužů? Není to diskriminace?](#)
- [Zpověď týraného dyslekticko-dysgrafického autisty](#)
- [Právo stále bují aneb Právní život](#)
- [Glejt pro podpantofelníka](#)
- [Léto versus generátor spisů aneb Právní život](#)